

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

Kader ÖZLEM*

ÖZET

Komşu iki ülke olarak Türkiye ile Bulgaristan siyasi, ekonomik, kültürel, coğrafi ve beşeri gerekçelerle birbirleri için stratejik açıdan önem taşımaktadır. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan olaylar taraflar arasında güven problemi oluşturmuşsa da Todor Jivkov sonrası dönemde Bulgaristan'ın iç ve dış politikasında meydana gelen yapısal değişimlerin de etkisiyle ikili ilişkilerde siyasi, askeri ve ekonomik açıdan olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu durumun oluşmasında Sofya yönetiminin Bulgaristan'daki Türklere yönelik 1980'li yıllarda izlediği asimilasyon politikasını terk etmesi ana etken olmuştur. Jivkov sonrası dönemde hızlı bir gelişme evresine giren ikili ilişkiler, 2000'li yıllarda da bu gidişatını sürdürmüştür. Bu çalışmanın amacı Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) döneminde Türkiye-Bulgaristan ilişkilerini siyasi, askeri, ekonomik ve Türk azınlık boyutlarıyla incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Bulgaristan, Adalet ve Kalkınma Partisi, Türk Azınlık, İkili İlişkiler.

TURKEY-BULGARIA RELATIONS IN THE PERIOD OF JUSTICE AND DEVELOPMENT PARTY (2002-2015)

ABSTRACT

Turkey and Bulgaria, being two neighbor countries, have strategical importance for each other in terms of political, economic, cultural, geographical and social aspects. Although the incidents in the historical process create a confidence problem, there have been positive political, military and economic developments in bilateral relations because of the structural changes in foreign and internal policies of Bulgaria after the end of Todor Zhivkov regime. In this, Bulgaria's renunciation of the assimilation policies towards Turks in 1980s has been main factor in that

---

* Arş. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, E-mektup: kaderoziem@trakya.edu.tr.

KADER ÖZLEM

regard. The bilateral relations have developed rapidly after the Zhivkov period and this trend continued in 2000's as well. The aim of this study is to examine the relations between Turkey and Bulgaria with the political, military, economic and Turkish minority dimensions in the period of Justice and Development Party (Ak Party).

Keywords: Turkey, Bulgaria, Justice and Development Party, Turkish Minority, Bilateral Relations.

1. İkili İlişkilerin Tarihsel Çerçevesi (1878-1989)

13 Temmuz 1878 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bağlı özerk bir prenslik haline gelen Bulgaristan, 1908'de tam bağımsızlığını elde edene kadar 30 yıl daha Osmanlı egemenliğinde kalmıştır. Bulgaristan'ın prenslik dönemini kapsayan bu yıllarda Bâb-ı Ali'ye bağlılığı sembolik düzeyde kalırken, Sofya yönetimi sınırlarını olabildiğince genişletmek istemiştir. Bulgaristan 6 Eylül 1885'te Şarkî Rumeli eyaletinin Prenslığe bağlanmasıyla toprak kazanımlarını makro düzeye çıkarmış ve Filibe'den Burgaz'a kadar olan Osmanlı-Türk mirasının örnekleri durumundaki şehirleri ele geçirmiştir.¹ 5 Nisan 1909'da Bulgaristan Osmanlı Devleti tarafından resmi olarak tanınırken, iki devlet arasındaki ilişkiler egemen devletler arasında olması gereken esaslara göre yürütülmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'ni yeni konjunktürde en fazla ilgilendiren konu ise geride kalan Müslüman Türk azınlığın durumu olmuştur. Sofya'nın bağımsızlığını tanınmasının hemen ardından İstanbul Protokolü ve Sözleşmesi'ni imzalayan Osmanlı Devleti, en azından Türk-İslam cemaatinin haklarını ve vakıf mallarını güvence altına almak istemiştir.²

Balkan Savaşları'nda Osmanlı Devleti ve Bulgaristan arasında fiili savaş durumu yaşanırken, özellikle Bulgarların Çatalca önlerine kadar gelmesi İstanbul için tehdit oluşturmuştur. Osmanlı Devleti bu savaşlar sonucunda Balkanlar'daki topraklarını yitirmiş, II. Balkan Savaşı'nın ardından Edirne'yi ancak geri alabilmiştir. Böylece Bâb-ı Ali'nin Balkan toprakları yeni sınırlar itibarıyla Meriç nehrinde sonlanmıştır. Balkan

---

¹ Bkz. Vasilka Tankova, "Knyajestvo Bılgariya – Pırvata Stranitsa ot Novata İstoriq na Bılgarite", *İstoriya na Bılgarite – Ot Osvoboj-Denieto (1878) do Kraya na Studenata Voyna (1989)*, der. Georgi Markov, Tom III, İzdatelstvo Znanie, Sofiya 2009, ss. 43-47.

² Bilal N. Şimşir, *Bulgaristan Türkleri*, Genişletilmiş 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2009, s. 482.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

Savaşları'nın sonucunda bölgedeki Türk nüfus ile kültür mirası büyük tahribata uğratılırken, sadece Bulgaristan özelinde olmasa da genel olarak savaşın yaşandığı bütün bölgede Balkan Savaşları esnasında yaklaşık 200 bin Balkan Türkünün katledildiği tahmin edilmektedir.³ Bununla birlikte, yüzbinlerce Balkan Türkü de muhacir durumuna düşmüştür.

1912-1913 Balkan Savaşları esnasında Osmanlı Devleti ve Bulgaristan savaşmalarına karşın, I. Dünya Savaşı'nda müttefiklik ilişkisi içerisinde olmuştur. I. Dünya Savaşı döneminde iki devlet arasındaki ilişkiler olumlu bir çizgide ilerlerken, bazı cephelerde iki ordunun İtilaf Devletleri'ne karşı beraberce çarpıştıkları da olmuştur. Bu dönemdeki yakınlaşma savaş sonunda da devam etmiştir. Savaş sona erdiğinde her iki taraf da mağlup durumda bulunurken, bir bakıma benzer kaderi yaşamışlardır. Bulgaristan savaş sonunda toprak kaybına uğramış olsa da imzaladığı Neuilly Barış Antlaşması'nın ardından fiili bir işgal süreci yaşamamıştır. Ancak Anadolu'da Yunan işgalini müteakip Milli Mücadele dönemi başlamıştır. Bulgaristan, bu dönemde Türklerin Milli Mücadelesinde en fazla başarılı olmasını isteyen devletlerden biri olmuş ve Milli Mücadele'ye yardımda dahi bulunmuştur.⁴ Bu dönemde Sofya yönetimi Anadolu'daki mücadelenin başarılı olması halinde Neuilly Barış Antlaşması'nın şartlarında da kısmi bir düzenlemeye gidilebileceğini öngörmüştür. Dolayısıyla Milli Mücadele döneminde de ikili ilişkilerin olumlu seyri göz önünde bulundurularak Türk azınlığın rahat bir dönem geçirdiği sonucuna ulaşılabılır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından devletin dış politikasına uygun olarak Bulgaristan ile iyi ilişkiler kurulmak istenmiştir. 1925 yılında iki devlet arasında Ankara'da bir Dostluk Antlaşması imzalanırken, Antlaşma'nın Ekli Protokolü'nde Bulgaristan'daki Türklerin azınlık hakları da taraflarca garanti altına alınmıştır. Ne var ki Bulgaristan'da faşist yönetimlerin iktidarda bulunması, ikili ilişkilerin büyük bir gelişme göstermesini engellemiş, Türk azınlığın haklarında da durağanlaşma yaşanmıştır. Esasen bu dönemde Türkiye Bulgaristan'la ilişkilerini oldukça önemsemiştir. Atatürk tarafından yakın silah arkadaşı Hüsrev Gerede, Sofya'ya Büyükelçi olarak atanmış ve Balkanlar'da

³ Bilal N. Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", *Bulgaristan'da Türk Varlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s. 53.

⁴ Grozyu Grozev, "Voenno-Politiçeskite Otnoşeniya Mejdu Bulgariya i Turtsiya v Perioda 1920-1922 g." *Stamboliiski i Atatürk za Bilgaro-Turkskite Vzaimootnoşeniya*, Ed. Stoyan Andreev, Natsionalen Tsentır za Strategiçeski İzsledvaniya, Sofiya 2001, ss. 76-77.

KADER ÖZLEM

bölgesel barışın tesis edilmesi için Bulgaristan'ın kazanılması gerektiği düşünülmüştür. Ne var ki Bulgaristan, Almanya ve İtalya'da faşizmin yükselişine bağlı olarak, revizyonist kanada iyice yakınlaşarak Balkan Antantı (1934) bünyesinde yer almamıştır.

II. Dünya Savaşı'nda Almanya ile işbirliği halinde olan Bulgaristan 1944 sonrasında Sovyet Rusya'nın yörüngesi altına girmiş ve Soğuk Savaş dönemini Doğu Bloğu çatısı altında geçirmiştir. Bu dönemde Ankara-Sofya hattındaki ilk ciddi kriz Bulgaristan Türkleri merkezli yaşanırken, Ağustos 1950'de Sofya yönetimi tarafından Türkiye'ye verilen notada üç ay içerisinde 250.000 Türk'ün kabul edilmesi istenmiş⁵ ve bir anlamda Bulgaristan Türkleri tehciye maruz bırakılmıştır. Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesine tepki niteliğinde Moskova kaynaklı olarak⁶ Sofya'dan yönlendirilen söz konusu göç dalgasında 1950-1951 yıllarında toplamda 154.393 kişi Türkiye'ye göç etmiştir.⁷ 1950'li yıllar söz konusu göç krizinin gölgesinde geçmekle birlikte, ikili ilişkilerde güven ortamının oluşmaması ve farklı bloklarda yer alınması nedenleriyle 1954 yılında Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında oluşturulan Balkan Pakti'na Bulgaristan dâhil edilmemiştir. Öte yandan, 1960'lı yıllarda Türk-Bulgar ilişkilerinde yumuşama gözlenirken, 1968'de Bulgaristan Devlet Başkanı Todor Jivkov'un Ankara ziyaretinde taraflar arasında Serbest Göç Anlaşması imzalanmıştır. Bu Anlaşma kapsamında 1978 yılına kadar yaklaşık 130.000 Bulgaristan Türk'ü Türkiye'ye göç etmiştir. Bulgar yönetimi, ülkedeki Türk azınlığı Türkiye'ye göç ettirme yoluyla azınlık sorununa çözüm aramasının yanı sıra ülkedeki Pomakları ise 1970'li yılların başından itibaren asimilasyona tabi tutmuştur.⁸

Aralık 1984'te Bulgaristan'daki Türklere yönelik kapsamlı bir asimilasyon politikası izlemeye başlayan Sofya yönetimi, Türkleri zorla

---

⁵ Sibel Turan, *A Historical Perspective for Turkey-Bulgarian Relations in Terms of Balkan, Dimension*, Paradigma, Sofia 2005, ss. 77-78.

⁶ Ömer E. Lütem, *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989*, Cilt I, 1983-1985, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s. 76; Birgül Demirtaş Coşkun, *Bulgaristan'la Yeni Dönem*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001, s. 16.

⁷ Şimşir, *a.g.e.*, s. 393.

⁸ Bu dönemde Pomakların Müslüman olan isimleri zorla Bulgarcalarıyla değiştirilirken, buna karşı direnenlere fiili şiddet uygulanmıştır. Bkz. Hüseyin Memişoğlu, *Pages of The History of The Pomac Turks*, Şafak Matbaası, Ankara 1991, ss. 38-39. Hayatını kaybedenler için bkz. Salih Bozov, *V Imeto Na Imeto*, Tom II, Fondatsiya Liberalna Integratsiya, 2011.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

Bulgarlaştırmaya çalışmıştır.⁹ Bu dönemde Türklerin isimleri Slav isimleriyle değiştirilirken, Türkçe konuşmak ve dini vecibelerin yerine getirilmesi yasaklanmıştır.¹⁰ Bulgaristan Türklerinin maruz kaldığı bu durum, Komünist Parti'nin hesapladığı sonucun aksine, azınlık grubu üyelerini dil, din ve aile bağları temelinde bir araya getirmiş ve çoğunluktan uzaklaştırmıştır. Diğer bir deyişle izlenen asimilasyon politikaları Türk azınlığın etnik kimliğini güçlendirmiştir.¹¹ Bulgaristan'daki Türklerle yönelik izlenen asimilasyon süreci Türkiye'nin sert tepkisiyle karşılaşmış, ikili ilişkiler gerilmiştir. Ankara meseleyi yakından takip ederken, en başından itibaren Bulgaristan'a kapsamlı bir göç anlaşması imzalanması çağrısı yapmıştır. Türk Dışişleri Bakanlığı bu dönemde Bulgaristan'a daha fazla odaklanmış ve Bulgaristan'da yaşananlara ilişkin Sofya'ya dört nota verilmiştir. Bulgaristan, Ankara'nın girişimlerine olumlu yanıt vermezken, ülkesinde Türk olmadığını ileri sürerek bu konunun Türkiye'yi ilgilendirmediği görüşünü savunmuştur.¹² Türkiye ise konuyu hemen hemen bütün uluslararası kurumlara yansıtmıştır. Bu dönemde Sofya, kısır bir döngünün içinde girmiş, hatta Sovyetler Birliği Bulgaristan'ın bu politikasına destek vermekten kaçınmıştır. Zira Moskova söz konusu yıllarda Politbüro içerisinde Jivkov'a karşı olan bir grubu desteklemeye başlamıştır.¹³ Mayıs 1989'dan itibaren Bulgaristan Türkleri zorunlu göç sürecini yaşarken, 345.960 kişi Türkiye'ye gelmiştir.¹⁴

Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye kitlesel göçü etkili olmakla birlikte, 1980'li yıllarda Gorbaçov'un Glasnost (Açıklık) ve Perestroyka

---

⁹ Bu döneme ilişkin ayrıntılar için bkz. Hugh Poulton, *Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler*, Yavuz Alagon (çev.), Sarmal Yayınevi, İstanbul 1993, ss. 146-184; Refik Korkud, *Komünist Bulgaristan'ın Dosyası*, Ankara, 1986, ss. 29-36; İlker Alp, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)*, Trakya Üniversitesi Yayınları: 90/1, Ankara 1990.

¹⁰ Kader Özlem, "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Kış 2008, ss. 351-352.

¹¹ Milena Mahon, "Turkish Minority Under Communist Bulgaria-Politics of Ethnicity and Power", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Volume 1, Number 2, 1999, s. 156.

¹² Bu dönemde verilen notalara ilişkin Sofya'nın tutumu için bkz. Ayşegül İnginar Kemaloğlu, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989, s.112-115.

¹³ Vesselin Dimitrov, "In Search of a Homogeneous Nation: The Assimilation of Bulgaria's Turkish Minority, 1984-1985", 23 December 2000, *European Center for Minority Issues*, s. 17, <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/JEMIE01Dimitrov10-07-01.pdf>, (21.2.2014).

¹⁴ R. Ercüment Konukman, *Tarihi Belgeler Işığında Büyük Göç ve Anavatan (Nedenleri, Boyutları, Sonuçları)*, Ankara 1990, s. 71.

KADER ÖZLEM

(Yeniden Yapılanma) politikalarının sonucu olarak uluslararası sistemde değişim rüzgârlarının esmesi ve Bulgaristan'daki aydınların mevcut rejime yönelik muhalefetini artırması ülkede yapısal değişiklikleri beraberinde getirmiştir. 1989 yılının sonunda Jivkov görevinden uzaklaştırılmış, yerine Dışışleri Bakanı Petır Mladenov geçmiştir. Bulgaristan'daki siyasal değişim süreci yine komünistlerin eliyle inşa edilirken, bu dönemde Sofya yönetiminin özellikle Türk azınlığa yönelik politikalarında ciddi bir değişikliğe gidilerek Türkiye'yle olan ilişkiler düzeltilmek istenmiştir.

2. 1990'lı Yıllarda Türkiye-Bulgaristan İlişkileri

Soğuk Savaş döneminin bitimiyle birlikte, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başlamıştır. Mladenov'un iktidara gelmesinin hemen ardından Türklere yönelik izlenen asimilasyon politikasına son verilmiş ve azınlığın önde gelen temsilcileriyle görüşmelerde bulunulmuştur. Bulgaristan bir taraftan uluslararası arenada sicilini lekeleyen asimilasyon politikasını terk ederken, diğer taraftan Türkiye ile ilişkilerini geliştirme yollarını aramıştır. Diğer bir deyişle Türk azınlık Sofya'nın Ankara'yla olan ilişkileri normalleştirmek ve geliştirmek için kullandığı bir araç olmuştur. Zira komünizm döneminde güvenlik ihtiyacını Varşova Paktı bünyesinde geçiren Bulgaristan, Soğuk Savaş döneminin sona ermesine paralel olarak derin bir güvenlik bunalımı yaşamıştır. Dolayısıyla, Türk azınlık nedeniyle sorun yaşanan Türkiye'nin askeri açıdan caydırıcı bir kapasitede olması Sofya'yı Ankara'yla uzlaşmaya itmştir.

1990'lı yılların hemen başında Türk azınlıkla ilgili olarak yaşanan gelişmelere bakıldığında, siyasileri tarafından verilen olumlu mesajlara rağmen Türklerin azınlık haklarının iyileştirilmesi doğrultusunda sembolik nitelikte adımların atıldığı görülmektedir. Bulgar yetkililer bu dönemde 180 derecelik radikal bir dönüşten ziyade, Bulgaristan Türkleri konusunda yumuşak bir geçişi benimsemek gayretinde olmuştur. Sofya yönetiminin bu politikası Bulgar çoğunluğun tepkisine yol açarken, geniş katılımlı kitlesel gösteriler düzenlenmiştir.¹⁵ 1990 yılının hemen başında Bulgaristan'daki Türkler de demokratik haklarını elde etmek için siyasallaşarak partileşme yoluna gitmişler ve 26-27 Mart 1990 tarihlerinde yapılan Kuruluş Konferansı'yla Ahmet Doğan'ın liderliğinde Hak ve Özgürlükler Hareketi

---

¹⁵ Poulton, *a.g.e.*, ss. 198-199.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

(HÖH) oluşturulmuştur. Doğan Konferans sonunda partiyi istediği vizyona uygun örgütlenme imkânına kavuşurken, HÖH liberal kodlarla süslenmiş ve etnik motiflerden olabildiğince arındırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda HÖH'ün uzun vadeli bir denklem üzerine kurulduğu belirtilebilir.¹⁶ Yeni dönemde genel olarak azınlık-çoğunluk arasındaki ilişkilerde görülen farklı örneklerin aksine Bulgaristan'daki Türkler, Bulgar çoğunluğa karşı hoşgörülü davranmaya devam etmiştir.

Sofya yönetiminin 1990'lı yılların başında azınlığa Türkçe isimlerini iade etmesi ile anadilde eğitim almayı kolaylaştırıcı bir takım düzenlemelere girişmesi gibi çeşitli uygulamalar Türkiye tarafından olumlu karşılanırken, ikili ilişkilerde normalleşme dönemi yaşanmıştır. Bunun ortaya çıkmasında Bulgaristan'ın dış politika önceliklerinin önemli olduğu görülmektedir. Zira yeni dönemde dış politikada rotasını Batı'ya doğru çeviren Bulgaristan için Avro-Atlantik kuruluşlara üyelik hedefi ana gündem maddesi haline gelmiştir. Dolayısıyla Batılı kurumlarla işbirliği içine girmeye çalışan Sofya açısından Türk azınlığın şartlarında iyileştirmeler yapmak kaçınılmaz olmuştur. Öte yandan, özellikle NATO üyelik hedefi çerçevesinde Türkiye'nin örgüt içerisindeki stratejik önemi nedeniyle Bulgaristan Türkiye'yi köprü olarak kullanmak istemiştir. Diğer bir deyişle Bulgar yetkililer Türk azınlığın durumu iyileştirmekle sadece Türkiye'yle arasını düzeltmekle kalmamış, aynı zamanda Türkiye'nin aracılığıyla güvenlik anlamında NATO üyeliğini kolaylaştırma gayretinde olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanlar'da yaşanan gelişmeler Bulgaristan'ın Batı'ya yönelimini hızlandırmıştır. Özellikle Yugoslavya'da kanlı bir şekilde dağılma sürecine girmesi, Sofya'nın Batı'yla ilişkilerini geliştirmesi konusunda bir fırsat niteliği taşımıştır. Bulgaristan kriz esnasında ekonomik açıdan zarar görmesine rağmen Yugoslavya'ya uygulanan ambargo kararına uymuştur. Bu süreçte Ankara ve Sofya paralel

---

¹⁶ Bkz. Nurcan Özgür Baklacioğlu, "Bulgaristan Göçmenlerinin Gündeminde Mülkiyet, Vatandaşlık, Sosyal Güvenlik Sorunları ve Siyasal Temsilin Önemi", Geçmişten Günümüze Asimilasyon ve Zorunlu Göçü Anma Etkinlikleri, İzmir BAL-GÖÇ ve Gazimur Belediyesi Yayınları, İzmir 26-27 Aralık 2009, ss. 102-103. HÖH'e yönelik 1990'lı yılların ilk yarısında açılan kapatma davaları partiyi Bulgaristan geneline hitap etme yoluna itmiştir. Söz konusu kapatma davalarının parti kimliğinde derin izlere sahip olduğu HÖH'ün sonraki politikalarında somut bir şekilde görülmektedir. Bulgaristan Anayasa Mahkemesi tarafından HÖH'ün kapatma davası hakkında tesis edilen karar için bkz. "Reşenie No:4 ot April 1992 g. po K.D. No:1/91 po iskane za...", *Sidırjanie, Konstitutsionen Sid na Republika Bılgariya*, <http://constcourt.bg/contentframe/contentid/1736>, (22.02.2014).

KADER ÖZLEM

bir politika izlerken, her iki devlet de Yugoslavya'nın toprak bütünlüğünün korunması ve olası parçalanmanın bölgesel boyutta yeni çatışmalara yol açacağı tezini savunmuştur. Bununla birlikte, bölünme kaçınılmaz hale geldiğinde ise bağımsızlığını ilan eden yeni devletleri tanımaktan çekinmemişlerdir.¹⁷ Diğer taraftan, Sofya 1999'daki Kosova krizinde de Ankara'yla ve Batılı devletlerle aynı paydada buluşmuştur. NATO'yla uyumlu bir politika izleyen Bulgaristan, Kosova'ya askeri müdahale için üslerini kullanıma açmıştır.¹⁸

Bulgaristan'ın Avro-Atlantik kurumlara üyelik hedefi için 1997 yılındaki seçimlerin ardından daha somut gelişmeler yaşanmıştır. 1997 yılına kadar bir şekilde iktidarını korumayı başaran Bulgaristan Sosyalist Partisi'nin (BSP) yerine daha demokratik bir çizgiyi benimseyen Demokratik Güçler Birliği'nin (DGB) gelmesi iç politikada reformları dış politikada ise Batı'ya yönelimi hızlandırmıştır. Bu bağlamda, cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık makamları arasında eşgüdüm sağlanmış, bir bakıma DGB'nin eliyle Bulgaristan yeniden dizayn edilmek istenmiştir. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki siyasi ilişkiler DGB iktidarı dönemde daha olumlu bir ivme yakalamıştır. Bu dönemde karşılıklı ziyaretler dikkat çekerken, özellikle Temmuz 1997'de Bulgaristan Cumhurbaşkanı Stoyanov Türkiye ziyareti kapsamında TBMM'de yaptığı konuşmada Jivkov döneminde Türk azınlığa karşı izlenen asimilasyon politikasından dolayı üzüntü duyduğunu belirtmiş ve yaşananlar için özür dilemiştir.¹⁹ Buna paralel olarak Başbakan Kostov ise, sadece özür dilemekle kalmamış, aynı zamanda o dönemde Türklere 'katliam' yapıldığını da itiraf etmiştir.²⁰ 1997 sonrası dönemde Bulgar devlet adamlarının Türkiye ziyaretlerinde Türk azınlık konusu söylemlere daha net bir şekilde yansımış, geçmiş dönemlerde yapılanlardan duyulan üzüntü dile getirilmiştir. Ankara açısından ikili ilişkilerin geliştirilmesi için Türk azınlığın durumunda olumsuz bir durumun yaşanmaması ön koşul olarak algılandığı gözlenirken, bu bağlamda iyi komşuluk ilişkisinin sürdürülmesi, siyasi, ekonomik, askeri ve bölgesel konularda işbirliğinin geliştirilmesi benimsenmiştir.

---

¹⁷ Coşkun, *a.g.e.*, s. 60.

¹⁸ "Brave Gamble", *The Economist*, 27.05.1999, <http://www.economist.com/node/208336>, (22.02.2014).

¹⁹ *Ayın Tarihi*, 29 Temmuz 1997; "Stoyanov se İzvini na Turtsite Ni", *Trud*, 29 Yuli 1997.

²⁰ "Alkışlanacak Özür", *Hürriyet*, 7 Kasım 1998; Bulgar basını söz konusu özür ön plana taşımamakla beraber Kostov'un göçmenlere hitaben söylediği "sizleri seviyorum" ifadesine vurgu yapmıştır. Bkz. "Premiert Kostov Kaza na İzselnitsite 'Obiçam Vi'", *Trud*, 7 Novemvri 1998.

**ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)**

DGB'nin 4 yıllık iktidar süresi boyunca ikili ülke arası ilişkilerde yeni dönemin olumlu atmosferi hâkim olmuştur. Tarihsel süreç içerisinde Türk azınlığa uygulanan baskı ve asimilasyon politikaları nedeniyle Türk-Bulgar ilişkilerinde zaman zaman kriz dönemleri yaşansa da günceli etkileyebilme bakımından 1989 göçü esas kırılma noktası olmuştur. Bulgaristan asimilasyon politikasında başarılı olamazken, ülkeden yüzbinlerce Türk'ün göç etmesinin yanı sıra diğer faktörlerin de etkisiyle yapısal değişiklikler yaşamıştır. 1990'lı yıllarda Bulgaristan Türklerinin durumunda yapılan kısmi iyileştirmeler Ankara-Sofya arasındaki ilişkilerin gelişmesine yardımcı olmuştur. Buna karşın, BSP dönemine nazaran DGB döneminde Bulgaristan'ın Ankara'yla olan ilişkilerine daha fazla ağırlık verdiği görülmüştür.

3. Ak Parti Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri

Bu kısımda, Kasım 2002'den 2014 yılının sonuna kadar Türkiye'de iktidarda bulunan Ak Parti iktidarı döneminde Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler ele alınacaktır. İki ülkenin söz konusu periyottaki siyasi iktidarları ile siyasi, askeri, ekonomik ve ilişkileri etkileyebilme potansiyeli açısından Bulgaristan Türklerinin durumu değerlendirme konusu olacaktır.

3.1. Türkiye ve Bulgaristan'da Siyasi İktidarlar Bağlamında Aktörel Durum

Bulgaristan'da 17 Haziran 2001 tarihinde yapılan genel seçimlerde iktidar değişikliği yaşanmış ve uzun yıllar İspanya'da sürgünde bulunan Çar II. Simeon kurduğu Ulusal Hareketi'yle (İSUH) Başbakanlık koltuğuna oturmuştur. Oyların yüzde 42'sini alan II. Simeon'un partisi, 240 sandalyeli Bulgaristan Parlamentosu'nda 120 milletvekili ile temsil edilmiştir. 2001 seçimlerine Liberal Birliği ve Romanların siyasi partisi olan Evroroma ile ittifak yaparak katılan HÖH²¹ ise 21 milletvekiliyle temsil edilmiştir. 2005 yılına kadar sürecek olan bu hükümette HÖH, BSP'yle birlikte hükümette ikişer bakanlık alarak İSUH'un koalisyon ortağı olmuştur. Bu gelişmeyle birlikte Bulgaristan Türkleri ilk kez ülke yönetimine yer almıştır. Öte yandan, Kasım 2001'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde BSP'nin

---

²¹ "Seçimin Kralı", *Milliyet*, 18 Haziran 2001.

KADER ÖZLEM

adayı Georgi Pırvanov seçimi kazanmış ve iki dönem üst üste seçilerek 2011 yılının sonuna kadar cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturmuştur.

25 Haziran 2005'te genel seçime giden Bulgaristan'da sandık sonuçları ülkede bir süre devam edecek olan hükümet krizini ortaya çıkarmıştır. Bu seçimde BSP 82, İSUH 53, HÖH 34 ve yeni kurulan aşırı milliyetçi parti Ataka ise 21 sandalye kazanmıştır. İSUH'un seçimleri kaybetmesi ve Ataka'nın seçimlerindeki performansı Batılı yayın organları tarafından sürpriz sonuç olarak değerlendirilmiştir.²² Seçimin ardından BSP ile İSUH arasındaki görüş ayrılıkları hükümetin kurulmasını geciktirse de HÖH'ün arabulucu bir rol üstlenerek kabinenin oluşturulmasını sağlamıştır. Farklı bir ifadeyle hükümetin oluşturulması sürecinde kendi aralarında anlaşamayan BSP'yi ve İSUH'u HÖH uzlaştırmıştır.

5 Temmuz 2009'da Bulgaristan tekrara sandık başına giderken, iktidar koltuğu bir kez daha el değiştirmiştir. Jivkov'un eski Koruma müdürü ve Sofya eski Belediye Başkanı Boyko Borisov'un partisi olan Bulgaristan'ın Avrupai Kalkınması için Vatandaşlar (GERB) 116 sandalye kazanmış ve azınlık hükümeti oluşturmuştur. Bu seçimde BSP 40, HÖH 37, Ataka ise 21 milletvekiline sahip olmakla birlikte, merkez sağın güçlendiği bir tablo ortaya çıkmıştır. Ekim 2011'de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerini de GERB'in adayları Rosen Plevneliev kazanmış, böylece yürütmede eşgüdüm sağlanmıştır. Ne var ki 12 Mayıs 2013'te erken genel seçime giden Bulgaristan'da iktidar bir kez daha el değiştirmiştir. Bu seçimde GERB 93 sandalye kazanmasına rağmen, tek başına iktidar olamamış; onun yerine BSP (83) ve HÖH'ün (36) koalisyon ortaklığında kabine oluşturulmuştur.²³ 5 Ekim 2014'te yeniden erken seçimlere giden Bulgaristan'da GERB partisi, Reformcu Blok ile koalisyon ortaklığı yapmış ve ülkede zayıf bir koalisyon ortaklığı tesis edilmiştir.²⁴ Görüldüğü üzere, 1997 yılından itibaren Bulgaristan'da her seçimde iktidar el değiştirmiştir. Bu bağlamda, istikrarlı bir siyasi atmosferin varlığından bahsetmek güçtür.

---

²² “Çujdite Medii Mejdu Dvoynata İznenada ot ‘ATAKA’ i Zagubata na Tsarskata Partiya”, *Media Pool*, 27.06.2005, <http://www.mediapool.bg/chuzhdite-medii-mezhdu-dvoynata-iznenada-ot-ataka-i-zagubata-na-tsarskata-partiya-news106431.html>, (10.11.2014).

²³ Parlamentodaki grupların dağılımı için bkz. “Parlamentarni Grupii”, *Narodna Sıbranie na Republika Bulgariya*, <http://www.parliament.bg/bg/parliamentarygroups>, (03.03.2014).

²⁴ 5 Ekim 2014 seçimlerinin sonuçlarına ilişkin yapılan bir değerlendirme için bkz. Kader Özlem, “Bulgaristan'da Sandıktan Çıkan Yeni Kaos”, *Al Jazeera Türk*, 6 Ekim 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bulgaristanda-sandiktan-cikan-yeni-kaos>, (08.11.2014).

**ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)**

Bulgaristan'da ortaya çıkan bu genel tablonun aksine Türkiye ölçeğinde ise 2002 sonrası dönemde hükümet bakımında oldukça istikrarlı görüntü ortaya çıkmıştır. 3 Kasım 2002 parlamento seçimlerinde Ak Parti oyların yüzde 34'ünü olarak tek başına iktidar olurken, 2007'de yüzde 47, 2011'de ise yüzde 49 oy alarak iktidarını sürdürmüştür. Bu bağlamda, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Bulgaristan'ın dört başbakanıyla da (II. Simeon, Sergey Stanişev, Boyko Borisov ve Plamen Oreşarski) mesai yapmıştır. Diğer bir deyişle Türkiye'de iktidar değişmeden Bulgaristan her seçimde ülkeyi yöneten siyasilerini yenilemiştir. Ahmet Necdet Sezer'in görev süresinin dolmasıyla 2007'de yapılan Abdullah Gül Cumhurbaşkanı olurken, 10 Ağustos 2014'teki Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle birlikte Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmuş, Başbakanlık koltuğunda ise Ahmet Davutoğlu yer almıştır.

3.2. İkili Siyasi İlişkiler

İki ülke arasındaki siyasi ilişkiler karşılıklı ziyaretler bağlamında önceki dönemin uzantısı niteliğinde devam etmiştir. Şubat 2003'te dönemin Başbakan Yardımcısı ve aynı zamanda Bulgaristan göçmeni olan Ertuğrul Yalçınbayır, HÖH'ün 5. Olağan katılmak için Bulgaristan'a gitmiştir.²⁵ Yalçınbayır'ın bu ziyareti Ak Parti döneminde Bulgaristan'a yapılan üst seviyede ilk temas olması açısından önem taşımaktadır. Zira üyelerinin çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu HÖH Kongresi'ne Türkiye'den Başbakan Yardımcısı düzeyinde bir katılımın olması HÖH'ün Türklerin temsilcisi olarak tanındığı ve eski politikanın devam ettiği şeklinde anlaşılmıştır. Bununla birlikte, Bulgaristan'da temaslarda bulunmak üzere giden Heyet'in başında Bulgaristan göçmeni olan ve bölgeyi bilen bir ismin bulunmasına dikkat edildiği gözlenmiştir.

Mayıs 2003'te Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Sofya'yı ziyareti dönemin siyasi ilişkileri açısından çerçeve niteliği taşımaktadır. Bulgaristan Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Dışişleri Bakanı'yla görüşmelerde bulunan Gül, Bulgaristan'ın NATO üyeliği konusunda Türkiye'nin desteğini yinelerken, bu durum Bulgar tarafını oldukça memnun etmiştir. Ziyaret kapsamında HÖH Genel Başkanı Ahmet Doğan ve Bulgaristan Müslümanları Başmüftüsü'yle de görüşen Gül, Bulgaristan'dan terör örgütü PKK'nın uzantısı olan KADEK'i terör örgütü listesine almasını istemiştir.²⁶

---

²⁵ *Ayın Tarihi*, 14 Şubat 2003.

²⁶ *Ayın Tarihi*, 13 Mayıs 2003.

KADER ÖZLEM

Bu dönemde Türkiye'deki iktidarın Bulgaristan politikasında bir değişikliğe gitmediği görülmektedir.

Ekim 2003'te Bulgaristan Cumhurbaşkanı Georgi Pırvanov mevkidaşı Ahmet Necdet Sezer'i ziyaret etmiş, buna karşılık Mayıs 2004'te Erdoğan Sofya'ya gitmiştir. Bu ziyaretler sadece liderler düzeyinde kalmamış, iki devletin çeşitli bakanlıkları düzeyinde de devam etmiştir. Görüldüğü üzere Ak Parti iktidarının ilk iki yılında üst düzeyde karşılıklı ziyaretler yoğun bir şekilde yaşanmıştır. Mayıs 2005'te Bulgar Cumhurbaşkanı Ankara'ya gelirken, bir ay sonra iki ülkenin Başbakanları Hamzabeyli-Lesovo sınır kapısını birlikte açmışlardır.²⁷ 2005 yılının ikinci yarısından itibaren Bulgaristan'da seçim sonuçlarına bağlı olarak BSP, İSUH ve HÖH ile birlikte koalisyon oluşturmuştur. Bu dönemde siyasi ilişkilerde durağanlık yaşansa da 2006 yılından itibaren Bulgar Başbakan Stanişev'in Ankara ziyaretini müteakip Şubat 2006'da Cumhurbaşkanı Sezer ile Nisan ayında ise Dışişleri Bakanı Gül Bulgaristan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerde ilişkilerdeki gelişme süreci taraflarca takdir edilirken, sorun kaynağı olabilecek bir konu başlığının dile getirilmediği görülmektedir.

Ak Parti iktidarının ilk döneminde Türk-Bulgar siyasi ilişkileri açısından Bulgaristan'ın NATO üyeliği konusu ön planda olduğundan Ankara tarafından buna yönelik verilecek siyasi destek ile terörle mücadelede işbirliği, ilişkilerin daha da geliştirilmesi gibi hususlar ön plana çıkmıştır. Bu dönemde üyelerin çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu HÖH'ün iktidar ortağı olması siyasi ilişkilere ivme kazandırmıştır. Bununla birlikte, Bulgaristan'ın 2004'te NATO, 2007'de ise AB üyeliği Türk-Bulgar ilişkileri farklı bir raya oturtmuştur. Soğuk Savaş döneminde farklı bloklarda yer alan ve Türk azınlık nedeniyle sorunlu ilişkilere sahip olan iki ülke, 2000'li yıllarla birlikte tekrar müttefiklik ilişkisi içerisine girmiştir.

2008 yılıyla birlikte Türk-Bulgar siyasi ilişkilerinde sorun yaratabilme potansiyeli taşıyan konu başlıkları gündemde belirmeye başlamıştır. Ocak 2008'de Ataka partisi tarafından parlamentoya getirilen 1915 Olayları'nın soykırım olarak tanınmasına yönelik öneri Meclis'te reddedilse de bu konu aşırı milliyetçilerin Türkiye karşıtı reflekslerini canlı tutan bir manevra aracı haline gelmiştir. Buna paralel olarak 28 Mart 2008'de Sofya'da temaslarda bulunan Erdoğan'ın mevkidaşı Stanişev ile

---

²⁷ "Bulgaristan'la Yeni Sınır Kapısı Açıldı", *Hürriyet*, 19 Haziran 2005.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

yapacağı basın toplantısı da yine Ataka partisi vekillerince provoke edilmiş, bunun üzerine tedbir amacıyla toplantı iptal edilmiştir.²⁸

Diğer taraftan, Bulgaristan AB üyesi olduktan sonra Türkiye'nin Birliğe üyeliğini desteklemeye devam etmiştir. Aralık 2008'de Ankara'ya gelen Pırvanov, Gül ile görüşmesinde bu konudaki desteğini birinci ağızdan ifade etmiştir.²⁹ 2009 yılında ikili siyasi ziyaretlerde daha çok enerji konusu ön plana çıkarken, bu bağlamda Nabucco projesi önemli bir gündem konusu olmuştur. 2009'da Bulgaristan'da yaşanan iktidar değişikliği siyasi ilişkilerde kısmi bir durağanlık yaratmıştır. GERB iktidarının ilk aylarında Türk-Bulgar ilişkilerinin milliyetçi bir gölgenin etkisinde geçtiği görülmektedir. Özellikle 4 Ocak 2010'da Dış Bulgarlardan Sorumlu Bulgar Bakan Bojidar Dimitrov'un Trakya Bulgarlarına ilişkin Türkiye'den tazminat talepleri ve bu tazminatın ödenmesinin Türkiye'nin AB üyeliği konusunda ön koşul olduğunu ifade etmesi ikili ilişkilerde gerginliğe yol açmıştır. Dışişleri Bakanı Davutoğlu tarafından konuya ilişkin yapılan açıklamada “...*tarihte yaşananlar tek taraflı göç şeklinde cereyan etmemiştir. Bulgaristan'dan Türkiye'ye o dönemde göç etmek zorunda kalan 2 milyona yakın Türk olmuştur. Dolayısıyla bu tarihi konuların tartışmaya açılması, tabii bütün kapsamıyla tartışmaya açılmasını gerektirir ki bu bizim açımızdan, bugünkü ilişkilerin doğal seyri açısından, aslında bu tartışmaların çok rasyonel zeminde yapılması icap eder ve daha önce bu konular iki ülke arasında görüşüldü*” denilmiştir.³⁰ Dimitrov'un açıklamaları sonucu Türk-Bulgar ilişkilerinde yaşanan bu kısa süreli gerginliği yatıştırmak amacıyla Başbakan Borisov Ocak 2010'da Ankara'ya gelmiş ve temaslardan memnun ayrılmıştır. Öyle ki bu ziyarette tazminat meselesi komisyon çalışmalarına havale edilirken, Borisov iki ülke arası ilişkilerde araçlara ihtiyaç olmadığını söylemiş ve Türkiye'nin AB üyeliğine olan desteğini yinelemiştir.³¹ Diğer bir deyişle, Borisov bakanı Dimitrov'u yalanlamış, Türk-Bulgar ilişkilerindeki olumlu ivmeyi korumak ve geliştirmek niyetinde olmuştur.

²⁸ “Siderov: Stanişev i Erdogan se Uplaşiha ot Ataka”, *Darik News*, 27 Mart 2008, http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=237736&audio_id=20091, (08.03.2014).

²⁹ “Bulgariya Podkrepya Turtsiya za EC”, *Vestnik Duma*, 17.12.2008, <http://old.duma.bg/2008/1208/171208/sviat/sv-1.html>, (08.03.2014)

³⁰ “Davutoğlu Tazminat Talep Eden Bulgaristan'ı Uyardı”, *Hürriyet*, 6 Ocak 2010.

³¹ “Borisov Ne Vijda Otkriti problemi s Turtsiya”, *Vestnik Sega*, 27.01.2010, <http://www.segabg.com/article.php?sid=2010012900090000123>, (08.03.2014).

KADER ÖZLEM

Temmuz 2011’de Bulgaristan’a geniş bir heyetle ziyarette bulunan Cumhurbaşkanı Gül mevcut iyi ilişkilerin daha da gelişmesi mesajını vermesine karşılık, Pırvanov ise iki ülke arasında bazı sorunların olmasına rağmen, bunların çözülebileceğini belirtmiştir.³² Bu sorunlar Türk medyasında çok fazla yer bulmasa da Bulgar medyası özellikle Trakya Bulgarlarına ilişkin tazminat problemine yer vermiştir. Bununla birlikte sosyal güvenlik anlaşması imzalanması konusu ve nehirler meselesinin de ayrı bir sorun başlığı olduğu anlaşılmaktadır. Hâlihazırda taraflarca oluşturulan komisyonlarda söz konusu sorunlar ele alınmaktadır. Ancak kısa vadede çözüm bulunması oldukça güç bir ihtimaldir. Zira Bulgarlar sosyal güvenlik anlaşmasının imzalanması için Trakya Bulgarlarına tazminat ödenmesini ön şart olarak ileri sürmektedir. Çözülebilir sorunlar kapsamında 2011 yılı itibarıyla vakıf malları konusu gündemde yer alsa da Türkiye’deki Bulgarlara ait vakıf malları Haziran 2012’de iade edilmiş,³³ buna karşılık Bulgaristan’ın da Müslümanlara ait vakıf mallarının geri verilmesi beklenmiştir. Bulgarlar bu konuda hayli ağır davranmakla birlikte, sembolik nitelikte bazı adımlar da atmıştır. Söz konusu sorunlar iki ülke arasındaki ilişkilerin genel seyrini etkileyebilme potansiyeline sahip olmamakla birlikte, Ekim 2013’te Bulgaristan Dışişleri Bakanı’nın Ankara’ya ziyaretinde Davutoğlu’nun ikili ilişkiler hususundaki tanımı bunun gerekçesini ortaya koymaktadır: “*Türkiye ile Bulgaristan arasındaki ilişkiler tarihi derinliği olan, coğrafi boyutları olan, yoğun sosyal etkileşime dayalı ekonomik ilişkiler boyutu son derece yoğun özel stratejik ilişkilerdir.*”³⁴ Söz konusu durum 24 Nisan 2015’de Bulgaristan Parlamentosu’nda 1915 Olayları’nın “kitleli katliam” olarak tanıma kararının ardından da bu şekilde devam etmiştir. Türk Dışişleri Bakanlığı’nca konuya ilişkin sert bir açıklama yapılmış olsa da³⁵ ilişkilerin genel seyri bundan etkilenmemiştir.

³² “Gyul Bil Dobır Priyatel na Pırvanov”, *Dnes*, 11.07.2011, <http://www.dnes.bg/politika/2011/07/11/giul-bil-doby-r-priatel-na-pyrvanov.123670>, (12.03.2014).

³³ “Şişli’nin Göbeği Bulgar Vakfı’na Verildi”, *Milliyet*, 14.06.2012.

³⁴ “Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Bulgaristan Dışişleri Bakanı ile Yaptığı Ortak Basın Toplantısı”, 26 Ekim 2013, Ankara, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-bulgaristan-disisleri-bakani-ile-yaptigi-basin-toplantisi_-26-ekim-2013_-ankara.tr.mfa, (13.03.2014).

³⁵ Bkz. “No:134, 25 Nisan 2015, Bulgaristan Parlamentosunca 1915 Olaylarına İlişkin Kabul Edilen Karar tasarısı Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no_-134_-25-nisan-2015_-bulgaristan-parlamentosunca-1915-olaylarina-iliskin-kabul-edilen-karar-tasarisi-hk_.tr.mfa, (07.06.2015).

3.3. Askeri ve Ekonomik İlişkiler

1990'lı yılların başından itibaren askeri anlamda Türkiye ile işbirliği tesis etmek isteyen Bulgaristan, bu bağlamda bir dizi girişimde bulunmuş ve iki ülke arasında 1991 Sofya Belgesi, 1992 Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması, 1992 Edirne Belgesi, 1993 Askeri Teknik İşbirliği Anlaşması ve 1997 Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması gibi çeşitli hukuki metinler imzalanarak uygulamaya konmuştur.³⁶ 1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren güvenlik açısından NATO'yu bir kalkan olarak gören Bulgaristan, bu anlamda İttifak'a üyelik konusunu temel dış politika hedefleri arasına almıştır. Bulgaristan'ın NATO üyeliğini en başından itibaren destekleyen Türkiye, 2003 sonrası dönemde de bu politikasını sürdürmüştür. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Mayıs 2003'teki Sofya ziyaretinde Bulgar Cumhurbaşkanı Pırvanov, bu konuda Türkiye'ye teşekkür etmiştir.³⁷

29 Mart 2004'te NATO üyesi olan Bulgaristan, Türkiye ile olan askeri ve güvenlik alanındaki işbirliğini bu çerçevede sürdürmektedir. Ocak 2004'te Türkiye'yi ziyaret eden Bulgar Genelkurmay Başkanı Nikola Kolev, mevkidaşı Hilmi Özkök ile görüşmede bulunurken, bu ziyaretin Bulgaristan'ın NATO üyeliğinden kısa bir süre önce olması ilginçtir. Öte yandan, NATO'da müttefiklik ilişkisi içinde bulunan Türkiye ve Bulgaristan'ın askeri açıdan her konuda mutabık olmadıkları görülmektedir. Karadeniz'e ilişkin vizyon farklılıkları bu anlamda önemlidir. Ankara açısından Karadeniz iç/kapalı deniz olarak algılanırken, Sofya ise Karadeniz'i uluslararası işbirliğine açık deniz suları olarak görmektedir. Bu bakımdan Bulgaristan ABD'ye daha yakın bir politika izlemesine karşın, Türkiye ise Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin korunması temelinde Rusya'yla görüş birliği içinde bulunmaktadır. Karadeniz'de askeri alanda işbirliğini artırmaya yönelik oluşturulan BLACKSEAFOR kapsamında da Bulgaristan'la çeşitli belgelerin imzalanmasına ilişkin pürüzler yaşanmaktadır.³⁸ Diğer bir deyişle askeri açıdan pek çok konuda işbirliği ve uyum içinde çalışan iki ülke, Karadeniz'deki askeri faaliyetler bağlamında çeşitli konu başlıklarında görüş ayrılığı içinde bulunmaktadır.

1990'lı yıllarda Bulgaristan'ın komünist iktisadi modeli terk ederek serbest piyasa ekonomisini benimsemesiyle ekonomi alanında Türk-Bulgar

³⁶ Tuncay Babalı, "Türkiye-Bulgaristan İlişkileri: Manzara, Sorunlar ve Perspektif", *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler*, ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013, s. 228.

³⁷ *Ayın Tarihi*, 13 Mayıs 2003.

³⁸ Babalı, *a.g.m.*, s. 228.

KADER ÖZLEM

ilişkileri hızla artış kaydetmiştir. Bu dönemde ikili ekonomik ilişkilerde yaşanan artış yeni dönemdeki siyasi ilişkilerdeki olumlu gelişmelerle doğrudan ilintili olmuştur. 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe giren Serbest Ticaret Anlaşması da ekonomik ilişkilere ayrı bir çehre kazandırmıştır. 1990'lı yılların sonuna doğru ikili ticaret hacmi 1 milyar dolara yaklaşmış, 2000'li yıllar için umut kaynağı olmuştur. Ekim 2003'te Ankara'yı ziyaret eden Bulgar cumhurbaşkanı Pırvanov'un beraberinde bulunan 60'a yakın işadammının bulunması aslında artan siyasi işbirliğini ekonomik kazanımlarla süslemek gayretinin bir ürünü olmuştur. Ziyaretinde İzmit'teki "Prista Oil" isimli Bulgar firmasının fabrika açılışına da katılan Pırvanov, 2003 yılı itibariyle ticari ilişkiler halen daha 1 milyar dolara ulaşmamış olsa da bu rakama ulaşılması halinde parti vereceğini söylemiştir.³⁹ Ekonomik anlamda yakalanmak istenen ivme, 2004 yılında Sofya'da Türk-Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası'nın (TBTSO) kurulmasıyla devam etmiştir. Öyle ki 2006'nın ilk 6 ayında ikili ticaret hacmi, 2004 yılının söz konusu dönemine kıyasla % 41 oranında artmıştır.⁴⁰

Söz konusu artışa paralel olarak Başbakan Erdoğan Mart 2008'deki Bulgaristan ziyaretinde Eski Cuma'daki (Tırgovişte) Şişecam fabrikasının açılışına da katılmış ve tesisin iki ülke arasındaki dostluk ve işbirliğinin de sembolü olduğunu belirtmiştir. 2011 yılı verilerine göre iki ülke arasındaki ticaret hacmi yaklaşık 4 milyar dolar seviyesine yükselirken, taraflarca bunun yeterli olmadığı ve daha da artması gerektiği yönünde açıklamalarda bulunulmuştur. Örneğin, Cumhurbaşkanı Gül Temmuz 2011'deki Bulgaristan ziyaretinde ikili ticaret hacmindeki ilk hedefin 5 milyar dolar, daha sonra ise süratle 10 milyar dolar seviyesi olması gerektiğini söylemiştir.⁴¹

---

³⁹ "Pırvanov Obeşta Parti, Ako Stignem \$ 1 Mlrd. Stokoobmen s Turtsiya", *Vestnik Sega*, 10.03.2014,

<http://www.segabg.com/article.php?issueid=1013&sectionid=3&id=00001>, (18.03.2014).

⁴⁰ Yordanka Bibina, "Son Dönem Bulgar-Türk İlişkileri", *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler*, ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013, s. 153.

⁴¹ "Türkiye-Bulgaristan Ticaret Hacminde İlk Hedef: 5 Milyar Dolar", 11.07.2011, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/80278/turkiyebulgaristan-ticaret-hacminde-ilk-hedef-5-milyar-dolar.html>, (18.03.2014).

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

YILLARA GÖRE İKİLİ TİCARET HACMİ VERİLERİ		
Yıllar	Türkiye'den Yapılan İhracat (bin \$)	Bulgaristan'dan Yapılan İthalat (bin \$)
2014	2 040 157	2 846 185
2013	1 971 347	2 760 265
2012	1 684 989	2 753 650
2011	1 623 299	2 474 621
2010	1 497 384	1 702 534
2009	1 385 544	1 116 902
2008	2 151 534	1 840 008
2007	2 060 171	1 951 656
2006	1 568 006	1 663 425
2005	1 179 313	1 190 079
2004	894 326	959 471
2003	621 685	689 462

Kaynak: TÜİK Verilerinden derlenmiştir.

Tabloda görüldüğü üzere son 12 yıllık ticaret verilerinde ikili ekonomik ilişkiler giderek artış kaydetmiştir. Bulgaristan'ın Türkiye'ye olan ihracatı daha fazla olsa da bu durum Bulgaristan'da faaliyet gösteren Türk firmalarının katkısıyla gerçekleşmektedir. Tablodan ikili ticaret hacminin yaklaşık 5 milyar dolar olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Bulgaristan'da 2 milyar dolara yakın da Türk yatırımı bulunmaktadır. 2014 yılı verileri itibarıyla Bulgaristan'ın yaklaşık 60 milyar dolarlık dış ticaret hacminde bu rakamlar kayda değer bulursa da Türkiye ekonomisi için oldukça sembolik düzeyde kalmaktadır. Bu durum, komşu olan ve serbest gümrük uygulamasına sahip iki ülke açısından ticari ilişkilerin oldukça yetersiz olduğunu göstermektedir. Öyle ki Cumhurbaşkanı Rosen Plevneliev 2012'deki Türkiye ziyaretinde ekonomik ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik

KADER ÖZLEM

çaba gösterilmesi gerektiğini vurgulamış,⁴² aynı söylem Türk tarafınca da onaylanmıştır. Bu bağlamda, stratejik boyutta ekonomik işbirliğinin artırılması için enerji ve altyapı projeleri ön plana çıkmaktadır. Enerji sektöründe Nabucco projesi stratejik işbirliğinin tesisi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yönünden umut kaynağı olmuş ve paydaş olan iki ülkenin devlet adamlarınca projenin önemi sıkça dile getirilmiştir. Ancak Nabucco projesi başlamadan biterken onun yerine Şahdeniz Konsorsiyumu tarafından Bulgaristan'ı devre dışı bırakan TANAP projesine başlanacağı duyurulmuştur.⁴³ TANAP projesinde ise Hazar gazının Türkiye-Yunanistan-İtalya hattı üzerinden Avrupa'ya taşınması öngörülse de enerji ihtiyacı olan Bulgaristan da bu projeden yararlanabilecektir. Nabucco'nun ardından Rusya merkezli doğalgaz projelerine yönelen Sofya yönetimi Aralık 2014'te Rus lider Putin'in Güney Akım projesinde Bulgaristan'ı devre dışı bırakarak Türkiye'yle çalışacağını açıklamasının ardından Sofya yönetimi enerji konusunda yeni bir darbe daha almıştır.⁴⁴ Güney Akım projesinin geleceği belirsizliğini korusa da Nabucco projesi bağlamında yaşanan başarısızlık nedeniyle Türk-Bulgar ekonomik ilişkileri enerji sektörü bağlamında beklenen sıçramayı gerçekleştirilememiştir.

Öte yandan, turizm sektörü de ikili ticari ilişkilerde önemli bir payda olarak ön plana çıkmıştır. Her iki ülkenin de yaz ve kış turizmi için geniş bir potansiyele sahip olması turizm faaliyetlerini geliştirmiştir. Ne var ki bu konuda Bulgaristan vatandaşları Türkiye vatandaşlarına göre daha avantajlı bir konumda bulunmaktadır. AB üyesi olan Bulgaristan vatandaşları vizesiz olarak Türkiye'ye gelebilirken, Türk vatandaşları AB vize rejimi dolayısıyla Bulgaristan'a serbestçe gidememektedir. Aslında vize meselesi sadece Türk turistler için değil, Bulgaristan'da yatırım yapmayı düşünen Türk işadamları için de sorun teşkil etmektedir. 2012 yılında yapılan düzenlemeyle yeşil pasaport sahibi Türk vatandaşları serbestçe Bulgaristan'a gidebilse de bu imkâna sahip olmayan vatandaşlar vize sıkıntısı yaşamaya devam etmektedir. Bulgaristan'dan yılda yaklaşık 1 milyon turist Türkiye'yi ziyaret ederken, Türkiye'den Bulgaristan'a yapılan turistik ziyaretler de artış

⁴² “Uspehit na Turtsiya e Vajen za Nas, e Kategoriçen Rosen Plevneliev”, *Dnes*, 03.12.2012, <http://www.dnes.bg/politika/2012/12/03/uspehyt-na-turciiia-e-vajen-za-nas-e-kategoriçen-rosen-plevneliev.174472>, (18.03.2014).

⁴³ “Proektit ‘Nabuko’: Nay-Dılgata Opera Priklyuçva”, 26.06.2013, *Kapital*, http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2013/06/26/2090335_proektut_nabuko_nai-dulgata_opera_prikljuchva/, (19.03.2014).

⁴⁴ Bkz. Kader Özlem, “Güney Akım Bilmecesinde Bulgaristan'ın Stratejik Kayıpları”, *21. Yüzyıl Dergisi*, Sayı: 73, Ocak 2015, ss. 13-20.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

kaydetmiş ve 200 bin kişi seviyesine yükselmiştir.⁴⁵ Bulgaristan'dan gelen turist sayısının fazla olmasında Türkiye'de akrabası bulunan Bulgaristan Türklerinin bu kapsamda yer alması ile Edirne, İstanbul gibi illerin Bulgaristan'a oldukça yakın bir mesafede bulunması etkili olmaktadır. Dolayısıyla turizm sektörünün ikili ticari ilişkilerin geliştirilmesinde ve halklar arasındaki etkileşimin artmasında önemli bir faktör olduğu belirtilebilir.

3.4. Bulgaristan Türkleri Konusundaki Gelişmeler

Ak Parti iktidarı döneminde önceki yıllarda Türk hükümetlerince geleneksel olarak sürdürülen Bulgaristan Türkleri politikasını devam ettirilmiştir. Bu bağlamda, HÖH Türklerin temsilcisi olarak muhatap kabul edilirken, Türk azınlık Bulgaristan'ın içişlerine müdahale aracı olarak görülmemiştir. Diğer bir deyişle azınlık merkezli makro ölçekli krizler meydana gelmediğinden Bulgaristan Türkleri konusu ikili ilişkileri belirleyen ana dinamik olmamıştır. 2000'li yıllarla birlikte, Bulgaristan'daki Türklerin ikili ilişkilerde bir sorun oluşturmaması HÖH'ün 2001-2009 yılları arasında iki defa koalisyon ortağı olmasıyla doğrudan ilintilidir. Zira söz konusu periyotta Türk azınlık yereldeki başarısını genele de taşımış ve Bulgaristan'da bakanlık görevi yapar hale gelmiştir. Dolayısıyla, Türkler HÖH aracılığıyla ülkeyi yöneten siyasi iradenin doğrudan bir parçası haline gelmiştir. Ne var ki iktidar ortaklığına rağmen Bulgaristan'daki Türklerin azınlık haklarında somut ilerlemenin olmadığı ve HÖH'ün Bulgar çoğunluğun tepkisini toplayacak girişimlerden kaçındığı gözlenmiştir.

Türk devlet adamlarınca Bulgaristan'a yapılan üst düzey resmi temaslarda kurumsal açıdan azınlık temsilcileriyle bir araya gelinmesi ve çeşitli konu başlıklarında görüş alışverişinde bulunulması geleneği 2003 sonrası dönemde de sürdürülmüştür. Dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Nisan 2006'da gerçekleşen Sofya ziyaretinin ardından Türklerin yoğun olarak yaşadığı Kırcaali'ye de gitmesi Türk azınlığa manevi açıdan destek olmuştur.⁴⁶ Buna paralel olarak, Mart 2008'de Erdoğan'ın Sofya ziyaretinin ardından Kırcaali'ye gelerek soydaşlara doğrudan hitap etmesi Türkiye'nin Bulgaristan Türklerinin yanında olduğu mesajı doğrudan azınlığa iletmesi açısından önemlidir. Kırcaali ziyareti her ne kadar Bulgar

---

⁴⁵ Bibina, *a.g.m.*, s. 157.

⁴⁶ "Abdullah Gül: Kırcaali Bizim için Önemli Bir Şehir", *Kırcaali Haber*, 01.05.2006, http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=6, (21.03.2014).

KADER ÖZLEM

milliyetçilerinin tepkisini toplasa da Erdoğan'ın söylemleri hem Türk azınlık hem de Bulgar yetkililer açısından farklı mesajları içermiştir. “*Bence Balkanlar'ın Kırcaali'den alacağı çok dersler var*” diyen Erdoğan, şehirdeki hoşgörü atmosferinin örnek olabilme potansiyelini dile getirmiş, Kırcaali'deki kiliseyi de ziyaret ederek Bulgar milliyetçilerinin tepkilerini haksız çıkarmak istemiştir. Bulgaristan Türklerinin buldukları ülkenin sadık birer vatandaşı olduğunu ve ikili ilişkilerde dostluk köprüsü olduğunun altını çizen Erdoğan, Türklerin Bulgar dilini öğrenirken, azınlığın Türkçe'ye de sahip çıkması gerektiğini dile getirmiştir. Bulgaristan'daki Türkçe'nin geçmiş yıllara göre oldukça iyi bir durumda olduğunu söyleyen Erdoğan, mevcut bazı güçlüklerin zamanla aşılabacağına olan inancını dile getirerek Bulgar yetkililere bu konuda mesajını göndermiştir.⁴⁷ Özetle, Erdoğan Kırcaali ziyareti Türkiye'nin soydaşlarının yanında olduğunu göstermesi ve Türklerin Bulgaristan içindeki rolünün ne olduğunu gösteren çerçeveyi çizmesi anlamında önemli olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin Bulgaristan'daki soydaşların ülke içi dengelerde yapıcı bir politika üstlenmesi istediği söylenebilir.

Bulgaristan'da 2009 yılındaki parlamento seçimlerinde iktidar değişikliğinin meydana gelmesiyle yeni hükümet Türk azınlığa ilişkin farklı bir politika izleme eğiliminde olmuştur. Boyko Borisov Bulgaristan'da “en ciddi rakibi olarak gördüğü” Ahmet Doğan'ı siyaseten saf dışı bırakmaya çalışırken,⁴⁸ bu bağlamda Türk azınlığı kazanma siyaseti izlemiştir. Öyle ki Borisov Başbakanlık görevi bittikten sonra 22 Haziran 2013 tarihinde ülkeyi Doğan'ın yönettiğini bile iddia etmiştir.⁴⁹ Ocak 2010'da Türkiye ziyaretinde ise ilişkilerde araçlara gerek duyulmadığını söyleyen Borisov'un asıl hedefinin HÖH'ün Türk-Bulgar ilişkilerindeki köprü rolünü sona erdirmek olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye ile iyi ilişkiler kurmak isteyen Borisov, bu anlamda 2010 yılının yaz aylarında meydana gelen Başmüftülük krizini Erdoğan'ın araya girmesiyle sonuca bağlamıştır.⁵⁰ Öte yandan Mayıs 2012'de Bulgaristan'a çalışma ziyaretinde bulunan Erdoğan'ın temaslarının ardından Borisov'un “Erdoğan'ın Ahmet Doğan'a iyi günler bile demek

⁴⁷ Bkz. “Erdoğan Kırcaali'de Türklere Seslendi”, *CNN Türk*, 28.03.2008, <http://www.cnnturk.com/2008/dunya/03/28/erdogan.kircaalide.turklere.seslendi/442754.0/index.html>, (21.03.2014).

⁴⁸ “Borisov: Dogan e Edinstveniyat Mi Konkurent”, *Vestnik Sega*, 19.10.2009, <http://www.segabg.com/article.php?issueid=4326&sectionid=2&id=0000202>, (26.03.2014).

⁴⁹ “Borisov: Ülkeyi Ahmet Doğan Yönetiyor”, *Cihan Haber Ajansı*, 22 Haziran 2013.

⁵⁰ “Erdoğan Başmüftülük Sorununa El Attı”, *Kırcaali Haber*, Sayı: 58, 13 Ekim 2010.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

istemediğini” dile getirmesi⁵¹ Borisov’un aslında bu amacına kısmen de olsa ulaştığı şeklinde anlaşılabilir. Bunu kuvvetlendirici bir diğer delil ise Ahmet Doğan’ın 19 Ocak 2013 tarihinde suikast girişimine maruz kaldığı HÖH Genel Kurulu’nda söylediği sözlerdir. “Borisov’un HÖH’ü ortadan kaldırmak için Erdoğan’dan yardım istediğini” söyleyen Doğan, Erdoğan’ın da buna olumlu yanıt verdiğini dile getirmiştir.⁵² Öte yandan, Doğan’ın aynı konuşmasında Erdoğan’ı “*yabancı Başbakan*” olarak nitelmesi de dikkat çekicidir. Doğan’ın HÖH Kongresi’ndeki ifadeleri HÖH ile Türk hükümeti arasındaki ilişkileri büyük ölçüde tahrip etmiş ve bu Kongre’de Genel Başkanlığı Lütfi Mestan’a devretmiştir. Bu bağlamda, Ak Parti o zamana kadar doğrudan HÖH’ü dışlayan bir söylem ve tutum içinde olmasa da artık Türk azınlığa ilişkin HÖH alternatifi olabilecek aktörlere yönelmeye sıcak bakmaya başlamış ve bir dönem için HÖH’ten ihraç edilen Kasım Dal’ın kurduğu Hürriyet ve Şeref Halk Partisi (HŞHP) ön plana çıkmıştır.

12 Mayıs 2013 tarihindeki seçimlerden HÖH yeniden koalisyon ortağı olarak hükümette yer alsa da seçim sonrasında Türkiye’yle kurumsal ilişkiler bağlamında daha çok muhalefet partilerine yakın durmuştur. 19 Mayıs 2013 tarihinde Cebel’de yapılan 1989 yılındaki direnişi anma etkinliğinde Türkiye’den sadece muhalefet partileri törene katılırken, hükümet kanadından kardeş belediyelerin başkanları da dâhil olmak üzere hiç kimse etkinlikte bulunmamıştır. Türkiye’deki iktidar partisiyle ters düşmesine rağmen HÖH’ün Bulgaristan’daki genel seçimler öncesinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’le görüştüğüne dair basında haberler yer almıştır.⁵³ Öte yandan, Lütfi Mestan’ın 5 Ekim 2014 seçimleri öncesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı Çankaya’da ziyaret etmesi⁵⁴ yeni bir sürecin başlangıcı olarak algılanmıştır. Söz konusu durum HÖH lideri Mestan’ın 4

---

⁵¹ “Borisov: Dogan e v Panika”, *Bilgarska Natsionalna Televiziya*, 28.05.2012, http://archive.bnt.bg/bg/news/view/76933/borisov_dogan_e_v_panika, (26.03.2014).

⁵² HÖH 8. Olağan Genel Kongresi, Hak ve Özgürlükler Hareketi Genel Başkanı Dr. Ahmed Doğan’ın Konuşma Metni, Sofya, 19 Ocak 2013, s.18. Ayrıca tam metin için bkz. “Dr. Ahmed Doğan’ın Okuyamadığı Raporu”, *Kırcaali Haber*, 20.01.2013, http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=10014, (26.03.2014).

⁵³ “HÖH Heyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’le Görüştü”, *Kırcaali Haber*, 24.04.2013, http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=10535, (30.03.2014).

⁵⁴ “Bulgaristan Hak ve Özgürlükler Hareketi Lideri Lütfi Mestan Çankaya’da”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sitesi*, 12.09.2014, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/90992/bulgaristan-hak-ve-ozgurlukler-hareketi-lideri-mestan-cankaya-koskunda.html>, (06.11.2014).

KADER ÖZLEM

Haziran 2015 tarihinde Ak Parti'nin Edirne mitinginde bulunması ve Başbakan Ahmet Davutoğlu'yla görüşmesi⁵⁵ ile tescil edilmiştir.

Sonuç

Tarihsel süreç içerisinde Türk-Bulgar ilişkileri dönemden döneme farklılık arz eden bir yapıya sahip olsa da 1990 yılına kadar genel olarak krizlerle dolu bir görüntüye sahiptir. Sofya yönetimince Türklere karşı izlenen katı asimilasyon politikasının sonucunda 1989'da 300 binin üzerinde Türk'ün Türkiye'ye göç etmesinin yanı sıra küresel ve ülke içi dinamiklerden kaynaklanan gelişmelerin de etkisiyle Bulgaristan'ın siyasi yapısında değişimler meydana gelirken, yeni yönetim Türkiye'yle ilişkileri normalleştirme yolları aramıştır. Bu bağlamda, yeni yönetim asimilasyon politikalarını terk etmiş ve Türklerin durumunu sembolik düzenlemelerle iyileştirmiştir. Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak, 1990'lı yıllarda iki ülke arasındaki ilişkiler hızla ilerleme sürecine girmiştir.

1990'lı yılların devamı niteliğinde, 2002 sonrası Ak Parti iktidarı döneminde Türk-Bulgar ilişkileri siyasi, askeri ve ekonomik açıdan gelişme göstermiştir. Bu dönemde siyasi anlamda iki ülke arasında makro ölçekli bir kriz yaşanmazken, Bulgaristan'ın NATO üyeliğinin ardından askeri açıdan ilişkiler farklı bir kimliğe bürünmüştür. NATO kapsamında müttefik devletler haline gelen iki aktör, 2000'li yıllarda da aralarındaki ekonomik ilişkileri artırma yoluna gitmişlerdir. Mevcut ikili ticaret hacmi beklentilerin ötesinde olsa da hızlı bir yükseliş evresinde olduğu görülmektedir. Türk azınlık bağlamında ikili ilişkilerde bir sorun oluşmamasıyla birlikte, 2009'daki Borisov iktidarına kadar 1990'lı yıllarda Ankara ile Bulgaristan Türkleri arasında oluşan teamül devam ettirilmiştir. 2001-2009 yılları arasında HÖH'ün koalisyon ortaklığı ilişkileri zenginleştiren bir etmen olarak ön plana çıksa da Borisov'un Ankara'yla uyumlu politikalar gütmesi ve ilişkilerde aracılara ortadan kaldırmak istemesi, Ak Parti ile HÖH arasında sorunlar yaratmıştır. Özellikle Doğan'ın suikast girişimine maruz kaldığı HÖH Kongresi'ndeki konuşmasında Erdoğan'ı suçlaması ilişkilerde güven problemi yaratsa da HÖH'teki Genel Başkan değişikliği sonrası

---

⁵⁵ Bkz. "Başbakan Davutoğlu Edirne'den Seslendi", 4 Haziran 2015, <http://www.edirnehaberci.com/guncel/basbakan-davutoglu-edirnedan-seslendi-h80944.html>, (06.06.2015).

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

taraflar arasında diyalog sürecinin yeniden başladığı görülmüş ve normalleşme dönemi hâkim olmuştur.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

ALP, İlker, *Belge ve Fotoğraflarla Bulgar Mezalimi (1878-1989)*, Trakya Üniversitesi Yayınları: 90/1, Ankara 1990.

BABALI, Tunca; “Türkiye-Bulgaristan İlişkileri: Manzara, Sorunlar ve Perspektif”, *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler*, ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013, ss. 209-278.

BAKLACIOĞLU, Nurcan Özgür, “Bulgaristan Göçmenlerinin Gündeminde Mülkiyet, Vatandaşlık, Sosyal Güvenlik Sorunları ve Siyasal Temsilin Önemi”, *Geçmişten Günümüze Asimilasyon ve Zorunlu Göçü Anma Etkinlikleri*, İzmir BAL-GÖÇ ve Gaziemir Belediyesi Yayınları, İzmir, 26-27 Aralık 2009, ss. 101-127.

BİBİNA, Yordanka, “Son Dönem Bulgar-Türk İlişkileri”, *Türk-Bulgar İlişkileri Üzerine Makaleler*, ed. Yeliz Okay, Doğu Kitabevi, İstanbul 2013, ss. 145-171.

BOZOV, Salih, *V İmeto Na İmeto*, Tom II, Fondatsiya Liberalna Integratsiya, 2011.

COŞKUN, Birgül Demirtaş, *Bulgaristan’la Yeni Dönem*, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2001.

DIMITROV, Vesselin, “In Search of a Homogeneous Nation: The Assimilation of Bulgaria’s Turkish Minority, 1984–1985”, 23 December 2000, *European Center for Minority Issues*, <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/JEMIE01Dimitrov10-07-01.pdf>, (21.2.2014).

GROZEV, Grozyu, “Voенno-Politiçeskite Otnoşeniya Mejdu Bulgariya i Turtsiya v Perioda 1920-1922 g.” *Stamboliiski i Ataturk za Bulgaro-Turskite*

KADER ÖZLEM

Vzaimootnoşeniya, Ed. Stoyan Andreev, Natsionalen Tsentır za Strategişeski İzsledvaniya, Sofiya 2001, ss. 71-77.

KEMALOĞLU, Ayşegül İnginar, *Bulgaristan'dan Türk Göçü (1985-1989)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1989.

KONUKMAN, R. Ercüment, *Tarihi Belgeler Işığında Büyük Göç ve Anavatan (Nedenleri, Boyutları, Sonuçları)*, Ankara 1990.

KORKUD, Refik, *Komünist Bulgaristan'ın Dosyası*, Ankara 1986.

LÜTEM, Ömer E., *Türk-Bulgar İlişkileri 1983-1989*, Cilt I, 1983-1985, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

MAHON, Milena, "Turkish Minority Under Communist Bulgaria-Politics of Ethnicity and Power", *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Volume 1, Number 2, 1999, ss. 149-162.

MEMİŞOĞLU, Hüseyin, *Pages of The History of The Pomac Turks*, Şafak Matbaası, Ankara 1991.

ÖZLEM, Kader, "Bulgaristan Türklerinin Tarihsel Süreç İçerisinde Dönüşümü, AB Üyelik Süreci ve Türk Azınlığa Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Kış 2008, ss. 341-371.

_____, "Bulgaristan'da Sandıktan Çıkan Yeni Kaos", *Al Jazeera Türk*, 6 Ekim 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/bulgaristanda-sandiktan-cikan-yeni-kaos>, (08.11.2014).

_____, "Güney Akım Bilmecesinde Bulgaristan'ın Stratejik Kayıpları", *21. Yüzyıl Dergisi*, Sayı:73, Ocak 2015, ss. 13-20.

POULTON, Hugh, *Balkanlar: Çatışan Azınlıklar, Çatışan Devletler*, Yavuz Alagon (çev.), Sarmal Yayınevi, İstanbul 1993.

ŞİMŞİR, Bilal N., "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", *Bulgaristan'da Türk Varlığı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.

_____, *Bulgaristan Türkleri*, Genişletilmiş 2. Baskı, Bilgi Yayınevi, Ankara 2009.

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

TURAN, Sibel, *A Historical Perspective for Turkey-Bulgarian Relations in Terms of Balkan Dimension*, Paradigma, Sofia 2005.

TANKOVA, Vasilka, “Knyajestvo Bılgariya – Pırvata Stranitsa ot Novata İstoriq na Bılgarite”, *İstoriya na Bılgarite – Ot Osvoboj-Denieto (1878) do Kraya na Studenata Voyna (1989)*, der. Georgi Markov, Tom III, İzdatelstvo Znanie, Sofiya 2009.

Gazete ve İnternet Kaynakları

“Abdullah Gül: Kırcaali Bizim için Önemli Bir Şehir”, *Kırcaali Haber*, 01.05.2006, http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=6, (21.03.2014).

“Alkışlanacak Özür”, *Hürriyet*, 7 Kasım 1998.

“Başbakan Davutoğlu Edirne’den Seslendi”, 4 Haziran 2015, <http://www.edirnehaberci.com/guncel/basbakan-davutoglu-edirnedenseslendi-h80944.html>, (06.06.2015).

“Borisov Ne Vijda Otkriti problemi s Turtsiya”, *Vestnik Sega*, 27.01.2010, <http://www.segabg.com/article.php?sid=2010012900090000123>, (08.03.2014).

“Borisov: Dogan e Edinstveniyat Mi Konkurent”, *Vestnik Sega*, 19.10.2009, <http://www.segabg.com/article.php?issueid=4326&sectionid=2&id=0000202>, (26.03.2014).

“Borisov: Dogan e v Panika”, *Bılgarska Natsionalna Televiziya*, 28.05.2012, http://archive.bnt.bg/bg/news/view/76933/borisov_dogan_e_v_panika, (26.03.2014).

“Borisov: Ülkeyi Ahmet Doğan Yönetiyor”, *Cihan Haber Ajansı*, 22 Haziran 2013.

“Brave Gamble”, *The Economist*, 27.05.1999, <http://www.economist.com/node/208336>, (22.02.2014).

KADER ÖZLEM

“Bulgaristan Hak ve Özgürlükler Hareketi Lideri Lütfi Mestan Çankaya’da”, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sitesi*, 12.09.2014, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/90992/bulgaristan-hak-ve-ozgurlukler-hareketi-lideri-mestan-cankaya-koskude.html>, (06.11.2014).

“Bulgaristan’la Yeni Sınır Kapısı Açıldı”, *Hürriyet*, 19 Haziran 2005.

“Bulgariya Podkrepya Turtsiya za EC”, *Vestnik Duma*, 17.12.2008, <http://old.duma.bg/2008/1208/171208/sviat/sv-1.html>, (08.03.2014).

“Çujdite Medii Mejdu Dvoynata İznenada ot ‘ATAKA’ i Zagubata na Tsarkata Partiya”, *Media Pool*, 27.06.2005, <http://www.mediapool.bg/chuzhdite-medii-mezhdu-dvoynata-iznenada-ot-ataka-i-zagubata-na-tsarskata-partiya-news106431.html>, (10.11.2014).

“Davutoğlu Tazminat Talep Eden Bulgaristan’ı Uyardı”, *Hürriyet*, 6 Ocak 2010.

“Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun Bulgaristan Dışişleri Bakanı ile Yaptığı Ortak Basın Toplantısı”, 26 Ekim 2013, Ankara, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-bulgaristan-disisleri-bakani-ile-yaptigi-basin-toplantisi_-26-ekim-2013_-ankara.tr.mfa, (13.03.2014).

“Dr. Ahmed Doğan’ın Okuyamadığı Raporu”, *Kırcaali Haber*, 20.01.2013, http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=10014, (26.03.2014).

“Erdoğan Başmüftülük Sorununa El Attı”, *Kırcaali Haber*, Sayı: 58, 13 Ekim 2010.

“Erdoğan Kırcaali’de Türklere Seslendi”, *CNN Türk*, 28.03.2008, <http://www.cnnturk.com/2008/dunya/03/28/erdogan.kircaalide.turklere.seslendi/442754.0/index.html>, (21.03.2014).

“Gyul Bil Dobır Priyatel na Pırvanov”, *Dnes*, 11.07.2011, <http://www.dnes.bg/politika/2011/07/11/giul-bil-dobyr-priatel-na-pyrvanov.123670>, (12.03.2014).

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ DÖNEMİ
TÜRKİYE-BULGARİSTAN İLİŞKİLERİ (2002-2015)

“HÖH Heyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’le Görüştü”, *Kırcaali Haber*, 24.04.2013, http://www.kircaalihaber.com/?pid=3&id_news=10535, (30.03.2014).

“Parlamentarni Grupı”, *Narodna Sıbranie na Republika Bulgariya*, <http://www.parliament.bg/bg/parliamentarygroups>, (03.03.2014).

“Pırvanov Obesta Parti, Ako Stignem \$ 1 Mlrd. Stokoobmen s Turtsiya”, *Vestnik Sega*, 10.03.2014, <http://www.segabg.com/article.php?issueid=1013&sectionid=3&id=00001>, (18.03.2014).

“Premierit Kostov Kaza na İzselnitsite ‘Obiçam Vi’”, *Trud*, 7 Novemvri 1998.

“Proektit ‘Nabuko’: Nay-Dılgata Opera Priklyuçva”, 26.06.2013, *Kapital*, http://www.capital.bg/politika_i_ekonomika/bulgaria/2013/06/26/2090335_proektut_nabuko_nai-dulgata_opera_prikljuchva/, (19.03.2014).

“Reşenie No:4 ot April 1992 g. po K.D. No:1/91 po iskane za...”, *Sıdırjanie, Konstitutsionen Sıd na Republika Bulgariya*, <http://constcourt.bg/contentframe/contentid/1736>, (22.02.2014).

“No:134, 25 Nisan 2015, Bulgaristan Parlamentosunca 1915 Olaylarına İlişkin Kabul Edilen Karar tasarısı Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no_-134_-25-nisan-2015_-bulgaristan-parlamentosunca-1915-olaylarina-iliskin-kabul-edilen-karar-tasarisi-hk_.tr.mfa, (07.06.2015).

“Seçimin Kralı”, *Milliyet*, 18 Haziran 2001.

“Siderov: Stanişev i Erdogan se Uplaşıha ot Ataka”, *Darik News*, 27 Mart 2008, http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=237736&audio_id=20091, (08.03.2014).

“Stoyanov se İzvini na Turtsite Ni”, *Trud*, 29 Yuli 1997.

“Şişli’nin Göbeği Bulgar Vakfı’na Verildi”, *Milliyet*, 14.06.2012.

KADER ÖZLEM

“Türkiye-Bulgaristan Ticaret Hacminde İlk Hedef: 5 Milyar Dolar”, 11.07.2011, <http://www.tccb.gov.tr/haberler/170/80278/turkiyebulgaristan-ticaret-hacminde-ilk-hedef-5-milyar-dolar.html> (18.03.2014).

“Uspehit na Turtsiya e Vajen za Nas, e Kategoriçen Rosen Plevneliev”, *Dnes*, 03.12.2012, <http://www.dnes.bg/politika/2012/12/03/uspehyt-naturcii-a-e-vajen-za-nas-e-kategorichen-rosen-plevneliev.174472>, (18.03.2014).

Ayın Tarihi, 13 Mayıs 2003.

Ayın Tarihi, 14 Şubat 2003.

Ayın Tarihi, 29 Temmuz 1997.

T.C. Resmi Gazete, 08 Mayıs 2008.